

Koronautvalget

Vår ref: Helene Lillekvelland
Sted: Oslo
Dato: 11.11.2022

Innspill til Koronautvalget

Hovedorganisasjonen Virke takker for invitasjonen til å komme med innspill til Koronautvalgets arbeid.

Hovedorganisasjonen Virke organiserer og representerer over 25 000 virksomheter med mer enn 300 000 ansatte innenfor handel og andre tjenesteytende næringer. Handels- og tjenestenæringen spiller en sentral rolle i norsk økonomi og sysselsetter nærmere 70 prosent av alle arbeidstakere i privat sektor.

Utvalget ber konkret om tilbakemelding på tre spørsmål. Vi vil besvare spørsmålene under.

Hvordan vurderer dere balansen og forholdsmessigheten mellom smitteverntiltak og tiltaksbyrde?

Erfaringene fra koronapandemien har vist at ved utbrudd av allmennfarlige, smittsomme sykdommer, må hele samfunnet bidra i smittevernet. Tiltakene i myndighetenes verktøykasse, i alle faser av pandemien, setter virksomheter i handels- og tjenestenæringen i førstelinjen. Tiltakene for å begrense spredning av smittefarlige sykdommer er uløselig knyttet til store inntektsbortfall for virksomheter som skaper verdier ved å samle mennesker. Derfor må alltid økonomiske kompensasjonstiltak automatisk følge smitteverntiltak. Det er nødvendig for å opprettholde tillit og opplevd forholdsmessighet mellom tiltak og konsekvens for de som opplever at bedriften og arbeidsplassen deres blir rammet.

Ved redusert mobilitet og påfølgende mindre aktivitet i sentrumsområder, følger store negative konsekvenser for butikker, serveringssteder og alle andre som lever av å samle folk. 8 av 10 ansatte i handels- og tjenestenæringen har et arbeid hvor de må møte opp på jobb, og ikke har anledning til å ta hjemmekontor. 3 av 4 permitterte i pandemien var fra handels- og tjenestenæringen. Reiseliv, kultur og opplevelser, servering og transport var hardest rammet. Gjenåpningshastigheten var for lav, og påførte næringen for stor belastning over for lang tid.

Pandemien og smitteverntiltakene førte samtidig til det høyeste sykefraværet på 10 år. Én av fire virksomheter i handels- og tjenestenæringen hadde høyere egenmeldt sykefravær enn normalt. Dette ga virksomhetene doble kostnader, ved at de både måtte betale for tapt arbeidskraft og kostnaden ved å erstatte arbeidskraften. Virke har overfor koronakommisjonen pekt på eksempler på smitteverntiltak som medførte en uforholdsmessig stor tiltaksbyrde for handels- og tjenestenæringen. Vi forstår at myndighetene i situasjoner med økt spredning la vekt på summen av tiltak. Det er likevel, etter Virkes oppfatning, nødvendig å gjøre en kost-nytte-vurdering av enkelttiltak. Utredningsinstruksen kan ikke oppheves, heller ikke i smittesituasjoner.

Hvilke positive og/eller negative virkninger har nasjonale (og ev. lokale) tiltak under pandemien / omikron-perioden hatt for deres mål- og brukergrupper?

Virke representerer den delen av næringslivet som ble hardest rammet som følge av smitteverntiltakene som ble iverksatt av regjeringen. Reiselivet, kultur og opplevelser, servering, treningssentre og andre tjenesteytere fikk virksomheten sin nedstengt, noen direkte og andre som følge av at smitteverntiltakene førte til at kundene uteble, selv om virksomheten i seg selv ikke var

nedstengt. Dette var også bransjene som ble stengt ned først og hvor utfordringene varte lengst. For deler av næringen har aktiviteten fortsatt ikke hentet seg opp til samme nivå som før pandemien.

Ved kommunalt differensierte smitteverntiltak våren 2021 oppsto en rekke problemer knyttet til bevegelser over kommunegrensene når kjøpesentre i enkeltkommuner måtte holde stengt. Stengningen av butikker i kjøpesentre våren 2021 har også skapt konflikter mellom kjøpesenterutleiere og leietakere.

Selv om tiltakene ifra et samfunnsperspektiv kan fremstå mindre inngripende, er de svært inngripende for menneskene som leverer tjenestene tiltakene er ment å begrense. Vi viser her også til vårt innspill til Nærings- og fiskeridepartementet datert 10.02.22 om utarbeidelse av regjeringens pakke med smitteverntiltak, hvor vi konkret kommenterer på tiltakene på ulike nivåer i tiltakstabellen.

Hvilke grep mener dere vil være viktige for å få en bedre beredskap og krisehåndtering i tiden fremover?

Det ble fattet svært strenge tiltak, uten at det ble tatt tilstrekkelig stilling til om det fantes alternativ som var mindre inngripende. Fagdepartementene brukte lang tid på å avgjøre hvilke tiltak som skulle gjelde, for deretter å iverksette dem med urimelig korte frister. Dette kunne vært mer forutsigbart for alle parter dersom man hadde arbeidet ut fra en scenario-tankegang. Mangelen på tydelige signaler for hvilke tiltak som ville iverksettes i enhver situasjon, gjorde rammevilkårene for næringslivet unødvendig uforutsigbare. Planleggingshorisonten til virksomheter er måneder, ofte år, mens tiltakene ofte ble iverksatt med få dagers varsel. Bedre forutsigbarhet og sammenheng mellom smitteverntiltak og støttetiltak kunne i svært mange tilfeller lettet tiltaksbyrden for virksomhetene.

Mange virksomheter i de hardest rammede bransjene opplevde stor kompetanseflukt under pandemien i stor grad begrunnet i usikkerhet knyttet til om og når man kunne komme tilbake til sin vanlige arbeidsplass. Flere av disse har fortsatt i dag til dels store utfordringer knyttet til å rekruttering og kompetansetilfang. Større forutsigbarhet knyttet til særlig permitteringsordningene og lønnstøtteordningen kunne forebygget noe av kompetanseflukten og dermed lettet gjenoppbyggingen etter pandemien.

Norsk næringsliv er sammensatt og ordningene treffer ulikt. Derfor er en bredt sammensatt tiltakspakke av brede allmenne og målrettede spissede ordninger avgjørende for at de berørte virksomhetene skal treffes. For eksempel var tiltakspakkene for kultursektoren svært viktige for å treffe kulturvirksomhetene sammen med brede ordninger som lønnsstøtte og permitteringsordningene.

Helsemyndighetene ser det som lite aktuelt i fremtidige smittevernstrategier å stenge butikker i handelen. Det mener Virke er en riktig vurdering.

Virke ønsker å understreke at tiltaksbyrden under pandemien ble svært ujevnt fordelt, en skjevfordeling som ble forsterket med pandemiens varighet.

Enkelte tiltak var særskilt rettet mot enkeltbransjer og ga store driftsmessige og økonomiske konsekvenser selv på lavt tiltaksnivå. Dette gjelder særlig bransjer som reiseliv, servering, kultur, event og trening. Det var stor variasjon i detaljnivået i tiltaksreguleringen på bransjenivå. Eksempelvis var arrangement i utstrakt grad underlagt til dels svært detaljerte krav, mens en rekke andre bransjer hadde betydelig større frihet til å legge til rette for godt smittevern gjennom å forholde seg til det til enhver tid allmenngyldige smittevernsregelverk og egenutviklede bransjestandarder. Virke mener sistnevnte bør være hovedregelen og at en slik forskjellsbehandling i fremtiden bør begrunnes betydelig bedre både faglig og politisk. Virke understreker også behovet for klare transparente beslutningskriterier og prioriteringsrekkefølger.

Det var essensielt at partene i arbeidslivet deltok i diskusjonene om hvordan regjeringen kunne møte den pågående krisen i et næringslivsperspektiv. I NOU2022:5 trekker Koronakommisjonen frem at trepartssamarbeidet ga en arena for å håndtere pandemien i fellesskap, der ulike interesser ble hørt. Det var likevel stor variasjon i hvor stor grad trepartssamarbeidet ble tatt i bruk i de ulike departementene under pandemien, og partssamarbeidet kunne med fordel utnyttes bedre i en del sammenhenger. Virke vil understreke betydningen det løpende trepartssamarbeidet hadde for at forskrifter og lovendringer ble utformet slik at de kunne forstås og etterleves umiddelbart, selv med svært korte høringsfrister. Dette var en arbeidsform som er viktig å fortsette i kommende kriser, som for eksempel energisituasjonen vi står overfor i dag.

Virke har 1100 medlemmer innen frivillighet og ideell sektor. Frivilligheten ble hardt rammet av nedstengninger, og er fortsatt ikke tilbake på nivået før korona-pandemien. Samtidig har de økonomiske bidragene, organisert gjennom Frivillighetsregisteret, vært målrettede og lite byråkratiske. Det er positiv læring. De fleste ideelle er virksomme innen helse og omsorg. Det er viktig å merke seg innsatsen fra disse, de fleste med avtaler på tjenesteleveranser til det offentlige. I begrenset grad har de økte kostnadene blitt kompensert for, til tross for at bidragene og kostnadene langt overskrider avtalenes omfang. Virke understreker verdien av sivilsamfunnets bidrag i krisehåndteringen, og bidra til å sikre sektorens vilkår i fremtiden.

Pandemien har vist at myndighetene ikke var tilstrekkelig forberedt til å kunne møte og håndtere en pandemi av et slikt alvor og omfang som den som rammet Norge og resten av verden. Regjeringens grunnlag for å beslutte smitteverntiltak var i mange tilfeller mangelfullt. Konsekvenser og sammenhenger var ikke tilstrekkelig belyst eller forstått. Myndighetenes oppmerksomhet mot å få utredet smitteverneffekten og andre konsekvenser av tiltakene, har vært for svak.

Virke har under pandemiens forløp påpekt at det har vært svært liten vilje til å forske på tilpasningsmuligheter under pandemien, som for eksempel massetesting ved gjennomføring av store arrangementer. Ved å ikke utnytte disse mulighetene underveis, gikk man glipp av muligheten til å gjøre forsøk da smittetrykket var høyt. I etterkant ble argumentene for og mot massetesting knyttet til manglende forskning ved høyt smittetrykk.

En pandemi er en mulighet for forskere innenfor alle mulige disipliner til å skaffe seg data og innsikt de ellers bare kunne drømme om. Samtidig vet vi at en pandemi kommer til å ramme oss igjen. Da vil erfaringene fra forskning utført under denne pandemien være verdifulle. Svarene vi hadde fått kunne gjort veien ut av pandemien kortere for mange aktører, men først og fremst ville det hjulpet oss med å håndtere neste krise bedre.

Vi viser for øvrig til vårt høringssvar til NOU2022:5 av 23.08.22, samt vårt høringsinnspill om støttepakker ved ny smittebølge av 25.05.22.

Med vennlig hilsen
Hovedorganisasjonen Virke

Mille Haslund Mellbye
Konstituert administrerende direktør